

Ramazan Ayı, Yoksulluk ve Piyasa Ekonomisi*

Atilla Yayla

105

Ramazan ayıyla ekonomik krizin içiçe geçmesi ülkenin her yanındaki yoksulluk ve sefalet manzaralarının yürek parçalayıcı görüntüler ve acılarla televizyonlar tarafından evlerimize taşınmasını iyice yoğunlaştırdı. Gün geçmiyor ki şu veya bu şehirden aç, açık, terkedilmiş, soğuğa mahkûm, bakımsız, çıplak insanlarla ilgili haberler gelmesin. Özellikle sahipsiz, çoğu zaman babalarınca unutulmuş, kimi kimsesi olmayan küçük çocukların içler acısı durumları gerçekten yürek parçalamakta. Ve Ramazan ayının havasının takviye ettiği manevî duyguların hız kattığı hayır faaliyetleri, yoksulluk ve sefaletle mücadelenin önemli bir aktörü olarak elinden geleni yapmakta. İyi ki yapmakta, ama yoğunlaşan hayır faaliyetlerine rağmen, açlık ve yoksullukla mücadelenin asıl lüzumlu ve tesirli yolunun ne olduğunu da sağlıklı ve derinlikli bir şekilde düşünmemiz gerekmekte...

İnsanların karakter özelliklerinin bir yanı hayırseverliktir. Tarih boyunca güçlü ve varlıklı birçok insan, muhtaç insan kardeşlerine yardım edegelmiştir. Bu yardımlar bilhassa açlık ve sefaleti gidermeye yönelik olduğunda daha asil anlamlar kazanmaktadır. Nihayetinde her insanın en temel ihtiyacı varlığını sürdürmektir ve açlık ve açıklık (evsizlik) doğrudan doğruya insanın varlığını tehdit eden problemlerdir. Tabii ki insanların hayır faaliyetlerinin en büyük kaynağı dinlerdir ve tarihte din kardeşleri arasında eşine az rastlanır fedakârlık ve dayanışmalar yaşanmıştır. Halen de yaşanmaktadır ve muhakkak ki ileride de yaşanacaktır.

Lâkin, ister dinden, ister başka güdülerden kaynaklansın, zenginlerin gönüllü veya zorlanmış fedakârlığına dayanan bireysel veya örgütlü dayanışma, fakirliğin önüne geçmeye yeterli midir? Korkarım birçok kimse yeterli olduğuna inanıyor. İnsanlar zannediyor ki elinde olanlar, elinde olmayanlara karşı cömert olursa, sahip olduklarını olmayanlarla paylaşırsa fakirlik ortadan kalkar ve insanlar mutlu yaşar. Dinî dayanışma çağrılarının arkasındaki motivasyon çoğu zaman budur.

Sadece İslam değil, bütün dinler bu istikamette çağrılar yapmaktadır. Dinî hisler bütün toplumlarda yararlı olmakta ve bu güçlerin harekete geçirdiği sosyal faaliyetler fakirliğin, sefaletin acısını bir ölçüde olsun azaltmaktadır.

Fakirliğin yıkıcı etkilerinin azaltılmasında gönüllü dayanışmanın ve hayırseverliğin olumlu rolü elbette olmakla beraber, çözümün ağırlıklı kısmı başka bir yerdedir... Geçenlerde seyrettiğim bir tartışma programında katılımcılardan biri şu mealde konuşmaktaydı: “%98’i Müslüman olan bir ülkede nasıl yoksulluk varolabilir, anlamıyorum.” İşte mesele burada düğümlenmektedir. Yoksulluğun veya zenginliğin iyi veya kötü mümin olmakla birebir ilişkisi yoktur. Gerek Hristiyanlar, gerekse Müslümanlar fakir de olabilir, zengin de. Yoksulluğun çözümü toplumların zenginleşmesinde yatmaktadır. Dinlerin zenginleşmede pozitif etkisi olabilir, ama hiçbir şekilde hiçbir din tek başına zenginliğin kaynağı olamaz. İyi mümin olmak herhalde iyi bir şeydir ki birçok insan iyi mümin olmaktadır, ama zenginlik iyi inanmaktan çok iyi çalışmakla, çok üretmekle, rasyonel işletmecilik yapmakla, kaynakların isabetli tahsisini ve etkin kullanımını sağlamakla mümkündür.

Bir başka deyişle zenginlik iktisadî yapılanmayla ilgilidir. İktisadî teşkilatlanma tarzları, ülkelerin ne kadar müreffeh olabileceklerini belirleyen başlıca unsurdur. Ve bu açıdan insanlığın sahip olduğu en iyi yol, kuşkusuz, piyasa ekonomisidir. Piyasa ekonomisi iki bakımdan fakirlikle mücadelenin en iyi yoludur. Zenginlik yaratmada üstünlüğüyle ve hayırseverliği artırmasıyla.

Piyasa ekonomisinin zenginlik yaratmada alternatiflerinden üstünlüğü bir vehim değil bir olgudur. Dünyanın en müreffeh toplumları piyasa ekonomisini en geniş ölçüde uygulayan toplumlardır. İki örnek, durumu kavramaya yeterli bilgiyi bize sunabilir. Neden birbirleriyle aşağı yukarı aynı derecede zengin tabii kaynaklara ve insan gücüne sahip ülkeler olan ABD ve Sovyetler Birliği arasında akıl almaz bir iktisadî refah farklılığı ortaya çıkmıştır? Keza, Azerbaycan ile İsviçre toprak genişliği ve nüfus bakımından birbirine denktir. Doğal kaynaklarda Azerbaycan’ın İsviçre’ye tartışılmaz bir üstünlüğü vardır. Buna rağmen Azerbaycan dünyanın en fakir, İsviçre dünyanın en zengin ülkelerindedir. Neden? Cevap bellidir. Çünkü İsviçre bir piyasa ekonomisidir, Azerbaycan ise bir kumanda ekonomisi...

Piyasa ekonomisinin zenginlik üretmekteki üstünlüğü zaten ondan nefret edenlerin bile kabul ettiği bir durumdur, o yüzden üzerinde fazla durmaya gerek yok. Fakat, eminim, birçok kimse piyasa ekonomisi modelinin hayırseverliği artırdığı yolundaki görüşümü ya anlamakta zorluk çekecek veya bu görüşe şiddetle itiraz edecektir. Eh, popüler kültürün her yerî sarıp sarmaladığı bir dönemde itiraz etmeseler şaşardım, aslında. Nihayetinde, piyasa ekonomisinin maddiyatçılığı teşvik edip, manevî değerleri öldürdüğü görüşü günümüzün sorgusuz sualsiz inanılan bir hurafesidir. Üstelik bu hurafenin en büyük inananları da, sanıldığının aksine, zengin Batı ülkelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu yaygın inancın dertlerimizden sorumlu tutmak için bir günah keçisi doğurarak sağladığı psikolojik rahatlamayı sükut-u hayale uğratma pahasına da olsa söylemek zorundayım ki, piyasa ekonomisi hayırseverliği artırmaktadır. Maddiyatçılığı değil maneviyatçılığı teşvik et-

mektedir. Bunu iki şekilde yapmaktadır. Birinci olarak, hem fakirliğin nisbî sınırlarını yukarı çekmektedir hem de fakirlerin sayısını azaltmaktadır. Böylece, hayır faaliyetlerinde bulunan insanların sayısını çoğaltmaktadır. Takdir edilir ki, asgari ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanan insanlar başkalarına yardımcı olmayı kolay kolay düşünemez. Zenginleşen ülkelerde insanlar maddî endişeleri bir kenara bırakıp manevî unsurlara doğru yönelebilir. Fakirleşen ülkelerdeyse manevî değerler ve faaliyetler azalır, gitgide zorlaşan hayat şartları maddiyatın en kıymetsiz parçalarını dahi çok değerli hatta hayatî hale getirir ve onlar için yapılan kavgayı kızıştırır. Oysa, piyasa ekonomisinin zenginleştirdiği ülkelerde hayır faaliyetlerinde bulunacak, zor durumdaki insan kardeşlerine yardım etmek isteyecek ve bunun için gerekli maddî-malî güce sahip olacak insanların sayısı artar. İkinci olarak, piyasa ekonomisinin yarattığı zenginlik sayesinde hayır faaliyetlerinin maddî hacmi daha önceden hayal dahi edilemeyecek kadar genişler. Varlıkları muazzam derecede büyüyen hayırseverler akıl almaz meblağları ve imkânları hayır faaliyetlerine ve sosyal aktivitelere aktarabilir. Yüz kişinin yüzbiner lira bağışlaması tabii ki iyidir, ama bir kişinin bir milyon tane yüzbin lira bağışlaması çok daha iyidir ve bunu mümkün kılan piyasa ekonomisinin yarattığı zenginliktir. Piyasa ekonomisi ülkeleri zenginleştirdikçe, toplumların hayır faaliyetlerine ayırabilecekleri pay her halükârda mutlak olarak ve çoğu zaman hem mutlak, hem nisbî olarak artacaktır.

Sonuç olarak, piyasa ekonomisi fakirlikle mücadelenin esas ve ihmâl edilmemesi gereken yoludur. Hayır faaliyetlerini, ister dinî ister lâdîni olsun, piyasa ekonomisinin yerine ikame etme imkânı yoktur. Manevî değerlerin toplumsal hayata iyice ruh ve yön verdiği şu Ramazan günlerinde, Müslümanların, yürüttükleri çok yararlı hayır faaliyetlerine ilâveten, bu konuda da biraz kafa yormalarını temenni ediyorum.

* *Radikal*, 28 Kasım 2001.